

Ing. arch. IVAN ZDRAVKOVIĆ

OPRAVKA KULA KOD STAROG MOSTA U MOSTARU*

RECONSTRUCTION DES TOURS DU VIEUX PONT DE MOSTAR

Stari turski kameni most u Mostaru, po kome je možda samo mesto i dobilo svoje ime, poznat je ne samo po svojoj lepoti, nego i po smeloj konstrukciji. Sa svega jednim lukom izvanredne linije i za ono doba velikog raspona prelazi se sa jednog na drugi kraj Neretve, tj. iz jednog u drugi deo varoši. Uz ovaj most su docnije izgrađene kule, sa svake strane po jedna, koje su branile pristup ka njemu, a koje sada, zajedno sa njime, čine jednu skladnu arhitektonsko-urbanističku celinu. Kule su vrlo visoke i, što je interesantno, polukružnog su oblika, a ne kružnog.

Sva ta tri objekta usled dejstva vremena, a naročito usled zapuštenosti u toku rata prilično su oronuli i na njima su se primećivali tragovi kvara i rušenja, tako da je bila više nego potrebna njihova opravka i dovođenje u što ispravnije i izdržljivije stanje. Pogotovu što most još i sada služi i što su kule usled zapuštenosti bile neupotreb-
ljive.

Na poziv Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture NR Bosne i Hercegovine, koji je stavio sebi u zadatak da izvrši opravku mosta i kula, pozvan sam da kao stručnjak učestvujem u radu na njihovom što boljem uređenju i dovođenju u ispravno, odnosno u prvobitno stanje. Detaljnim pregledom samoga objekta na dan 25 I 1952 godine zaključeno je da se na njemu imaju u prvom redu osposobiti kule kod kojih je sasvim dotrajala međuspratna drvena konstrukcija, te se na njih nije moglo popeti. Zatim je na samom objektu — mostu, odnosno kod njegovih oslonaca moralo da se ukloni raslinje, koje je svojim korenjem toliko

razorno dejstvovalo na zidove, da ih je počelo rušiti; pojavile su se pukotine koje su već bile zabrinjavajuće. I najzad, bondručna kućica iznad zapadnog ulaza na most toliko je bila oronula, da je pretila opasnost da se svakoga časa sruši na glave prolaznika. Zbog toga je odlučeno da se pristupi odmah izradi međuspratnih drvenih konstrukcija u kulama sa potrebnom izradom stepenica za penjanje na njihove spratove pa njihovu ponovnom pokrivanju, kao i opravku svih ošte-

Zidovi desne kule prije konzervacije

* Stari most počeo se izgrađivati 1557 godine, a njegova izgradnja trajala je deset godina. Potpuno je dovršen tek 1566 godine o čemu postoji i natpis uklesan u kamenu ispod mosta, koji na turskom jeziku glasi: »Džisri bina sene 974.« što u prevodu znači: »Gradnja mosta 1566.«

Graditelj mosta ne može se sa sigurnošću utvrditi. Neki smatraju da je stari most projektovao i sagradio Mimar Sinan, čuveni turski graditelj onoga doba, a Ahmet Refik u svom zapaženom delu »Mimar Sinan« (Istanbul, 1931) pripisuje njegovu izgradnju izvesnom neimaraju Hajrudinu. Most je sagrađen iz sopstvenih sredstava sultana Sulejmana zvanog Zakonodavca (1520—1566), a na pismenu molbu samih Mostaraca.

Most je monumentalno delo turskog građevinarstva toga doba. U jednom je luku dugom 27,34 metara. Visina od vode do vrha luka iznosi nešto malo više od 22 metra, dok je širok 4,5 metara. Izgrađen je sav od kamena.

ćenih delova na njima, kako u unutrašnjosti tako i na drugim njegovim delovima, ukloniti i pukotine je izraslo u glavnim obalnim ležištima mosta, kao ina drugim njegovim delovima, ukloniti i pukotine zaliti cementnim mlekom (špric-betonom) ukoliko nije poremećena struktura zida; u protivnom prezidati ih ponova i tako dovesti ceo most u ispravno stanje. Na posletku stražarsku kućicu od bondruka iznad zapadnog ulaza na most potpuno osposobiti kako bi u njoj mogao da stanuje čuvar mosta, koji će voditi računa o čistom i ispravnom održavanju ne samo mosta već pogotovu kula. U jednoj od kula, zapadnoj, na najvišem spratu smestiti kafe-restoran sa lepim izgledom na ponorama Mostara kroz njene prozore, a u drugoj, istočnoj, na koju će se samo peti, omogućiti pogled na ceo Mostar kako bi se još više uživalo u njegovim džamijama sa vitkim i smelim munarama. (Namena ovih kula nije još definitivno utvrđena).

Navedeni poslovi, koji su se pokazali kao neophodni za potpuno osposobljenje mosta i kule kraj njega i njihovo dovođenje u ispravno stanje izvršeni su dosta dobro, prema datim uputstvima

Stražarska kućica u toku konzervacije

a koja su zahtevala veliku pedantnost pri radu i specijalan odnos prema samim objektima.

Na obe kule te na stražarskoj kućici i ribarnici (zgradi pred ulazom u zapadnu kulu) temeljito su opravljeni krovovi, u kojima je izmenjena sva dotrajala građa, te oštećene kamene ploče pokrova zamenjene novim, a njihovo podmazivanje kod prepokrivanja izvedeno produžnim malterom.

U međuspratnim konstrukcijama kula izmenjene su stropne grede i postavljeni podovi od rezane borove građe, te izvedene stepenice kroz sve spratove. Na zapadnoj kuli postavljeni su novi prozori »na surmu« (vertikalni posmik) od borovine i ulazna vrata od hrastovine. Na stražarskoj kućici je izvučena trula i postavljena zdrava hrastova građa sa jastucima u donjoj, nosivoj konstrukciji. Izmenjeni su dotrajali delovi bondručnih zidova, postavljen drveni strop, šest novih prozora i vrata od borovine.

Popravljeni su obimni zidovi u podnožju kula. Stepeništa, kojima se prilazi kulama, dovedena su u red i noviji, betonski delovi zamenjeni kamenim. Pod u prizemlju istočne kule je kaldrmisan, a isto tako i ophodna staza na desnoj kuli. Oštećeni delovi žbuke u unutrašnjosti kula su popravljeni, a stražarska kućica omalterisana izvana i iznutra.

Krilni potporni zidovi mosta očišćeni su od raslinja (rusovima i divlja smokva). Severoistočni zid je prezidan u visini četiri reda kamena i terasa na završetku popločana. Potporni zid na severnoj strani ispod zapadne kule imao je veliku pukotinu i pretila je opasnost odrona. Skinuto je pet redova kamena, zemlja iza njega izbačena, pukotina zatvorena, a u visini petog reda odozgo zid usidren za stenu jakim profilima betonskog željeza i to usidrenje zabetonirano, pri čemu je sa vanjske strane postavljena kamena obloga. Preostali deo zida do vrha prezidan je kamenom i završen popločanom terasom. Na levoj obali, jugozapadni zid nakon čišćenja od raslinja na završetku omalterisan.

Nije restauriran stražarski mostić pred zapadnom kulom, jer podaci za njegovu restauraciju nisu bili dovoljni. Također nisu postavljeni željezni kapci na prozorima zapadne kule, jer bi to predstavljalo znatno povećanje troškova, a za namenu kule gotovo bi bili i od smetnje.

Pri izvedbi su se potkrale neke greške. Upotrebom produžnog maltera na kamenom zidu dobio se plavkastosivi ton fuga, koji ne harmonira sa starim zelenkastocnim patiniranim spojnicama.

Zbog nedovoljnog nadzora upotrebljena je rezana borova građa u međuspratnim konstrukcijama kula, iako smo opisom radova izričito tražili tesanu. Naknadno smo tu grešku pokušali ublažiti stesavanjem oštih rubova vidljivih greda. Osim toga, stubište u zapadnoj kuli izvedeno je u neodgovarajućoj konstrukciji i u prejakim dimenzijama građe.

Lijeva kula nakon konzervacije

Ali, naročito neukusna greška nastala je na severozapadnom potpornom zidu mosta. Nečistoća iz gradske kanalizacije prelazila je preko zida i prouzročila znatna oštećenja. Uprava gradskog vodovoda, koja je bila pozvana da to dovede u red, dala je usjeći u zidu vertikalni kanal i sa vidljive strane ga zatvoriti betonom, imitirajući u betonu vez kamena kao na ostalim delovima zida. Potrebno je obiti beton i ugraditi obrađeno odgovarajuće kamenje, a kanal provesti drugim putem.

Izvedeni konzervatorski radovi počeli su 6 marta 1952 i završeni 19 jula iste godine. Troškovi rada iznose 1,850.917 dinara.

Po završetku ovih poslova pristupiće se opravci i uređenju i drugih zgrada koje se nalaze u neposrednoj blizini mosta i kula, kao i uređenju cele okoline kako bi se sačuvao u svom sadašnjem stanju jedan kutak Mostara, najljepši i najprivlačniji, a uz to tako istoriski od značaja i vrednosti. Najzad, dovođenjem u ispravno stanje svih tih objekata i okoline ispunjena je i jedna dužna obaveza ne samo prema samom Mostaru, već još više prema samim objektima, koji su to u potpunosti zaslužili.*

* Foto-snimke u ovome članku načinio je autor, prvi 1951, a drugi i treći 1952.

Résumé

Dans cet article l'auteur relate les circonstances qui ont fait entreprendre la conservation des deux tours du Stari most (Vieux Pont) de Mostar. Il décrit tous les travaux

nécessités par cette entreprise, travaux qui furent la première étape dans la conservation, autour de l' Ancien Pont, de l'ensemble des bâtiments qui font partie du vieux Mostar.